Bhushundi Ramayanam Purvakhanda 041-050

भुशुण्डिरामायणम् पूर्वखण्ड ०४१-०५०

Document Information

Text title : Bhushundi Ramayanam Purvakhanda 041-050

File name : bhushuNDirAmAyaNam_pUrva_041-050.itx

Category : raama, bhushuNDirAmAyaNam

Location : doc_raama

Transliterated by : Vishal Pandey

Proofread by : Vishal Pandey

Description/comments : bhushuNDirAmAyaNam | pUrvakhaNDa | adhyAya 041-050||

Latest update : September 30, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

September 30, 2024

sanskritdocuments.org

भुशुण्डिरामायणम् पूर्वखण्ड ०४१-०५०

०४१. रामप्रवासो नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः ।

ततो रामेति विश्लेषकातरं सुखिताभिधम् ।
गवेन्द्रं चैव माङ्गल्या पुत्रविश्लेषकातराम् ॥ १॥

गोपान् सुदर्शनानन्दसुनन्दादीन् महात्मनः ।
गोपीश्च शृण्वतीः सर्वाः सद्य एवेदमूचिवान् ॥ २॥

अयि तात गवेन्द्र त्वं मातर्माङ्गल्यके शृणु ।
सुदर्शनाद्याश्च गोपाः शृणुतेदं वचो मम ॥ ३॥

कच्चित्क्षणं न सोढव्यो भवतां विरहो मया ।
मद्वियोगप्रभूतार्त्तिः युष्माकं किन्तु बाधते ॥ ४॥

भवद्वियोगजैवार्त्तिमर्म तावत्ततोऽधिका ।
तथापि न क्वचित्तात सञ्जाता सञ्जनिष्यते ॥ ५॥

नाहं वसामि वैकुण्ठे न वै गोलोकसंज्ञके ।
मथुरायां द्वारकायां श्वेतद्वीपालये न वा ॥ ६॥

अहं वसामि सततं सुखितस्यैव मन्दिरे ।
माङ्गल्यकाकरानीतं मृदु हैयङ्गवीनकम् ॥ ७॥

अश्नानो भ्रातृभिः सार्धं नान्यथा तृप्तिरस्ति मे ।
एवं विज्ञाय वै नित्यं मम चारित्र्यमद्भुतम् ॥ ८॥

युवाभ्यां शोचितव्यं न कदाचित्क्वचिदप्युत ।
न चैव मन्मनः क्वापि प्रमोदविपिनं विना ॥ ९॥

रमते बहुधा क्लृप्तत्रैलोक्यश्रीभरेष्वपि ।
रासाख्यलीलया मह्यमन्या लीला न रोचते ॥ १०॥

गोपालबालकेभ्योऽन्यो न मे प्रणयभाजनम् ।

इयं हि से नित्यलीला भवतां सदनेषु या ॥ ११॥

अन्यावतारसमये भवन्नैमित्तिकी हि सा ।
नित्यं वसामि युष्माकं सदने सरयूतटे ।
रासाख्यलीलाभिर्नित्यं विहरामि सखीगणैः ॥ १२॥

कदाचिन्मत्स्यरूपेण लोके प्रादुर्भवाम्यहम् ।
वेदोद्धरार्थमुदधौ कुर्वंश्चरितमद्भुतम् ॥ १३॥

कदाचित्कूर्मरूपेण प्रादुर्भूय करोम्यहम् ।
देवासुरेषु श्रान्तेषु मन्दराचलधारणम् ॥ १४॥

कदाचिद्दैत्यराजे तु धरणीनाशनोद्यते ।
दिव्यवाराहरूपेण तदा प्रादुर्भावाम्यहम् ॥ १५॥

कदाचिद्भक्तराजस्य प्रह्लादस्य सुखाकृते ।
नारसिंहस्वरूपेण दैत्यराजं निहन्म्यहम् ॥ १६॥

कदाचित्सर्वदेवानां स्थानेषु स्थापनाकृता ।
दिव्यवामनरूपेण दैत्येन्द्रं छलयाम्यहम् ॥ १७॥

कदाचित् परशुं धृत्वा धर्मस्य प्रतिपालकः ।
दुष्टक्षत्रविनाशाय भुवि प्रादुर्भवाम्यहम् ॥ १८॥

कदाचिद्राघवे वंशे प्रादुर्भूय स्वविक्रमैः ।
धर्मं संस्थाप्य धरणीभारं बहु हराम्यहम् ॥ १९॥

कदाचिन्ममांशकलया कृष्णो वै सम्भविष्यति ।
द्वापरान्ते यदुकुले देवक्यां वसुदेवतः ॥ २०॥

कदाचिन्मृत्युदुःखेन यज्ञजन्तून् विशोचतः ।
अनुग्रहामि सञ्जातो बुद्ध रूपेण भूतले ॥ २१॥

कदाचिन्म्लेच्छवृन्देषु धर्मविप्लवकारिषु ।
नीलं हयं समारुह्य कल्किः प्रादुर्भवाम्यहम् ॥ २२॥

अन्यैरपि स्वरूपैश्च तत्र तत्र स्फुटीभवन् ।
अधर्मं नाशयित्वाहं स्वधर्मं स्थापयाम्यहम् ॥ २३॥

एवं यदा यदा धर्मः क्षीयते सर्वभूतजः ।
स्वात्मानं कल्पयित्वा तु तदा प्रादुर्भवाम्यहम् ॥ २४॥

नित्यं वसामि भवतां सदने दिव्यगोकुले ।
माणिक्यरत्नसन्नद्धमुक्तामणिविभूषितः ।
माङ्गल्यायाः करानीतं नवनीतमशन्नथ ॥ २५॥

मद्वियोगजदुःखं तु भवतां नैव बाधते ।
यदि बाधेत सैषा तु मन्मायैव रसात्मिका ॥ २६॥

संयोगो विप्रयोगश्च रसस्तु द्विविधः स्मृतः ।
आद्योऽनुभूत एवान्तो द्वितीयस्तु भविष्यति ॥ २७॥

पित्रोः सन्तोषणं कृत्वा कृत्वोद्वाहं च तत्सुखम् ।
राज्यकार्यं विधायाथ पुनरेष्यामि वो गृहे ॥ २८॥

न कार्यो भवता शोकस्तात मद्विरहोद्भवः ।
एष तु स्वप्नवद्भूत्वा क्षणाद्यास्यति दुःखदः ॥ २९॥

अहं निजप्रियान् गोपान् नीत्वा यास्यामि तां पुरीम् ।
एतैर्विना क्षणं स्थातुं हेतात क्वापि नोत्सहे ॥ ३०॥

त्वं च तावद् गवां तात पालनं कारय प्रभो ।
अस्मिन् प्रमोदविपिने नव्यनव्यैस्तृणाङ्कुरैः ॥ ३१॥

माङ्गल्यके मातरिह मा शुचो मद्वियोगतः ।
न त्वां विना क्षणमपि स्थातुं भो सुखसंयुतः ॥ ३२॥

गोपा यूयं सखायो मे आयान्तु मम सार्थगाः ।
प्रमोदवनविश्लेषो गतो वो मुखदर्शनात् ॥ ३३॥

भवद्भिः सहितः सर्वं राज्यकार्यं विधाय च ।
हत्वा चासुरसन्दोहानेष्यामि पुनरत्र वै ॥ ३४॥

अन्ये च मत्प्रेमपराः सकलव्रजवासिनः ।
न शोकेनाभितप्यध्वं मद्वियोगैकजन्मना ॥ ३५॥

एष वः स्वप्नवद्भूत्वा क्षणाद्यास्यति निश्चयः ।
इति तेषां समस्तानां प्रमोदवनवासिनाम् ॥ ३६॥

व्रजौकसां सदाराणां कृत्वा सान्त्वनमच्युतः ।
यियासुः पितुरागारं तां रात्रिं तत्र चावसत् ॥ ३७॥

तमीयुः सकला गोप्यः प्रियविश्लेषकातराः ।
रुदन्त्यो भूरिशोकेन प्रवासभयविह्वलाः ॥ ३८॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामप्रवासो नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१॥

३८/१८७२

०४२. रामयात्रानाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ।

गोप्य ऊचुः ।
पित्राहूतः स्वनगरं राज्यकार्यावगुप्तये ।
प्रभात एव स्वैः साकं यास्यसीत्यनुशुश्रुम ॥ १॥

नैवं त्वं कर्तुमर्होऽसि हत्वा नो हरिणीरिव ।
निजदृष्टिशराविद्धाः प्रेमस्वरविमोहिताः ॥ २॥

त्वं तु विस्मृतवान् प्रायः प्रमोदवनखेलनम् ।
विस्मर्तव्यं न चास्माभिस्तत्सुखं क्षणमप्यहो ॥ ३॥

ता यामिन्यस्तद्रहस्यं केलयस्ताश्च वेलयः ।
ते ते रासविलासाद्याः स्मर्यमाणा हरन्ति नः ॥ ४॥

प्रमोदवनपर्यन्तं भूरिकुञ्जनिकुञ्जभूः ।
प्रमोदे स्थापयत्यन्तः स्मरन्तीनां पुनः पुनः ॥ ५॥

कदाचिद्भवता साकं रामसम्पूर्णचन्द्रमाः ।
खेलन्तीनां वनेऽस्माकं सन्ध्याभूत्कृष्णपक्षगा ॥ ६॥

ततः प्रववृते ध्वान्तं गाढं नवघनोपमम् ।
यस्मिन्प्रत्येकमादाय भुक्तवान् नो रघूद्वह ॥ ७॥

कदाचित्पुष्पावचये याताः प्रमुदकानने ।
सन्ध्यायामभवद्घोषो घनसङ्घट्टजोऽम्बरे ॥ ८॥

तदा प्रववृते दिव्या कामकेलिर्मनोहरा ।
यां विलोक्य मुदं भव्यां प्रापुर्गीर्विशिखा अपि ॥ ९॥

कदाचित्सरयूवारिगम्भीरावर्तदुर्धरम् ।
वयं च दधि विक्रेतुं यातुकामाः पुरं प्रति ॥ १०॥

तदा त्वं कामसौन्दर्यगम्भीरेऽस्मिन्नदीजले ।
सौवर्णीं नावमारोप्य क्रमात्तरितवानसि ॥ ११॥

कदाचिद् घट्टरक्षायै नियुक्ते गोपभूभृता ।
गच्छतीर्दधिविक्रेतुं मध्ये मार्गं निरुद्धवान् ॥ १२॥

कदाचिद्रथमारोप्य सौवर्णमणिकिङ्किणीम् ।
वनाद्वनान्तरं नीत्वा शोभां दर्शितवानसि ॥ १३॥

कदाचिन्माधवे मासि कुसुमाकरशोभिनि ।
दिवानिशमविज्ञाय नित्यं विहृतवानसि ॥ १४॥

कदाचिन्निष्ठुरे ग्रीष्ममासे दिव्ये तु पाथसि ।
जलकेलीः सहास्माभिः कृतवानसि सुन्दर ॥ १५॥

कदाचिद् भूरिवर्षायां रत्नाद्रेरधिकन्दरम् ।
वार्भृतो जवनीकृत्य रतवान् श्रीगणैः सह ॥ १६॥

कदाचिद्धेमने काले कुञ्जाभ्यन्तरवेश्मसु ।
हसन्तीसाम्यमानेतुं तूलैः सेवितवानसि ॥ १७॥

कदाचिच्छैशिरे काले लतिका इव पुष्पिणीः ।
मरुत्वानिव धीरस्त्वं प्रिय कम्पितवाँश्च नः ॥ १८॥

इत्थं तत्तत्कालदेशे तत्तत्तारूण्यवेशिता ।
तत्तद्वल्ली वीथी पथः पीत्वा प्रेमामृतं रसम् ॥ १९॥

तत्तत् कामक्रीडा यस्य सञ्चितस्वर्निविडाकारः ।
श्रीरामेन्दोर्जितवानसि कन्दर्पाणां किमपि परार्धम् ॥ २०॥

एवं त्वं रमयास्मान् स्वानन्दरससागरे ।
प्रत्येकं बहुलीकृत्य रामेन्दो रतवानसि ॥ २१॥

अधुना तानि तानीह सुखानि विमुखे त्वयि ।
पर्णवत्कण्टकानीव भेत्स्यन्ति हृदयानि नः ॥ २२॥

मैवं कार्षीः कदापि त्वं वनितावधपातकम् ।
विक्रमी पुँस्वभावत्वादयि त्वं निष्ठुरोऽप्यसि ॥ २३॥

प्रमोदवनचन्द्रस्य तव प्रिय चकोरिकाः ।
न खेदय मनाङ् मानिन् मनोज्ञाचरितो भव ॥ २४॥

विस्मृत्य निखिलां चेष्टां महामाधुर्यवार्निधिम् ।
शुष्ककाष्ठस्वभावं च कथमुत्सोढवानसि ॥ २५॥

कोऽयं क्रमो रसिकपुङ्गव सार्वभौम
यद्भूरिशः सुखसुधोदधिनिर्वृतानाम् ।
आर्त्तिप्रवेकमनुभावयसि स्वभावात्
स्वानन्दसारसमुदायमयोऽपि सन् नः ॥ २६॥

ईशोऽपि सर्वभुवनस्य निजे वशोऽसि
प्रेमैकवश्यहृदयोऽसि सुसाधनोऽसि ।
निर्वाञ्छनोऽसि स कथं रघुनन्दन त्वं
कर्मातिघोरमिह कर्तुमथोद्यतोऽसि ॥ २७॥

मैवं कार्षीः प्रभो तस्मात् प्रमोदवनदुःसहम् ।
विरहं कर्तुमर्होऽसि रसिकेन्दुमहामणे ॥ २८॥

अथ चेत्त्वमिमं नाथ सङ्कल्पं कृतवानसि ।
तदा नः प्राणनिर्वृत्त्याद्युपायं शिक्षयाधिहन् ॥ २९॥

असमक्षे त्वयि स्वामिन् किं कार्यं सेवकैः जनैः ।
स्वर्भोगं वापि संन्यासमरण्यं वा विरक्तितः ॥ ३०॥

यैः कालदिङ्निमिषभित्तिपदान्तरेऽपि
सोढः कदाचिदपि नैव भवद्वियोगः ।
ते जीवनं समधिगम्य कथं सहन्तां
श्रीमन् महाविरहदावजपापकीर्तिम् ॥ ३१॥

तस्मात्त्वयि दृशोर्द्वन्द्वाद् दूरं याते प्रियोत्तम ।
किं कार्यं भक्तवर्गेण तदस्मास्वनुशिक्षय ॥ ३२॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामयात्रानाम द्विचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४२॥

३२/१९०४

०४३. रामयात्रायां पुरप्रवेशोनाम रामगीतायां त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ।

ब्रह्मोवाच ।
इति तासां वचः श्रुत्वा रामः कारुणिकोत्तमः ।
ददौ प्रतिवचस्तासां स्मित्वा सम्मोहयन्निव ॥ १॥

श्रीराम उवाच ।
अहो प्रिया मत्स्वरूपा मत्केति सुखसंश्रयाः ।
नैवं विलपितुं योग्या भवन्त्यो नित्यसङ्गताः ॥ २॥

व्यापिवैकुण्ठलोकेऽस्मिन् प्रमोदविपिनाभिधे ।
मदीये चिन्मये दिव्ये भवन्त्यो ह्यपि देवताः ॥ ३॥

श्रीमती जानकी सीता मदीया परमप्रिया ।
तदंशाः सकला यूयं नित्यं सन्निहिता मयि ॥ ४॥

चन्द्रस्य चन्द्रिका यद्वत्तपनस्य प्रभा यथा ।
पृथिव्या इव सम्बन्धो घटस्येव घटत्वकम् ॥ ५॥

असाधारणमेवैषा मदीयं लक्षणं प्रिया ।
तदंशत्वाद्भवत्योऽपि मदीयं लक्षणं परम् ॥ ६॥

विश्लेषो न कदाप्यस्ति भवतीभिः समं मम ।
नाभून्न भविता वापि चिन्मयेऽस्मिन् महापुरे ॥ ७॥

यथाहं सच्चिदानन्दरूपः श्रीविग्रहं दधत् ।
तथैव मत्प्रिया यूयं सच्चिदानन्दविग्रहाः ॥ ८॥

लीलेक्षया यथैवाहं निर्गुणोऽपि गुणात्मकः ।
तथा प्रिया भवन्त्योपि नानुशोचितुमर्हथ ॥ ९॥

लीला गुणमयी ह्येषा मदीया निर्गुणापि च ।
नैते गुणाः प्राकृतत्वं कदाचित् कलयन्ति च ॥ १०॥

प्रमोदवनकुञ्जाश्च प्रमोदवनमेदिनी ।
प्रमोदवनगावश्च प्रमोदवनभूरियम् ॥ ११॥

माङ्गल्या च गवेन्द्रश्च गोपा गोप्यः खगा मृगाः ।
सर्वं ब्रह्ममयं नित्यं सच्चिदानन्दविग्रहम् ॥ १२॥

अपि स्मरथ यद्दृष्टं दिव्ये प्रासादवेश्मनि ।

द्वारकां मथुरां चैव श्रीमद्वृन्दावनं तथा ॥ १३॥

प्रमोदविपिनस्थेऽस्मिन् प्रमोदवनमुत्तमम् ।
तत्र मां नित्यलीलास्थं स्वात्मनि चैव सुव्रताः ॥ १४॥

रुक्मिणीं जानकीं चैव सहजां प्रियमीश्वरीम् ।
अपरा से प्रिया भक्ता भक्तिरूपा तथापरा ॥ १५॥

मत्तोऽपि मम भक्तानां मम भक्तिर्विशिष्यते ।
यथाहं वश्यतां यामि सा मत्तोऽप्यधिकैव हि ॥ १६॥

प्रेमनेत्रा भावमुखी रसगात्री रतिस्तनी ।
रागाधारा महाभावहृदया मे प्रिया परा ॥ १७॥

सैषा मद्वामतनुगा सुन्दरी मधुरस्मिता ।
सीतेतिसाधिकेत्याख्या सहजेति च कीर्तिता ॥ १८॥

मोदिनीति सदाख्याता मन्मनोमोददायिनी ।
शय्यासनाटनस्थाने यां भवन्त्योऽभ्यसूयथ ॥ १९॥

इयं हि सर्वलीलानामेकैवास्ति प्रवर्त्तिका ।
नानया रहितः क्वापि भविष्यामि मृगेक्षणाः ॥ २०॥

यूयं तदंशभूतत्वान्नित्यं सन्निहिता मयि ।
मद्गात्रकिरणाकाराः किमर्थमनुशोचथ ॥ २१॥

गोप्य ऊचुः ।
एवं चेत्तर्हि श्रीराम प्रवादः कोऽयमुत्थितः ।
अयोध्यां यास्यति श्रीमान् पित्रोराज्ञावशंवदः ॥ २२॥

तच्छ्रुत्वा सहजो लोके महान् खेदोऽभ्यजायत ।
अकाण्डताण्डवप्रायं किमिदं रघुपुङ्गव ॥ २३॥

लोकः किं वितथं ब्रूते त्वं वा किं वञ्चयस्युत ।
निर्हेतुको न चैवायमुदितः सुमहान् ज्वरः ॥ २४॥

एवं नः संशयं छिन्धि सत्यं ब्रूहि च राघव ।
नानृतं हि वदेल्लोको भवतीत्यास्तिकं वचः ॥ २५॥

श्रीभगवानुवाच ।
न लोको वितथं ब्रूते मल्लीलादर्शको ह्यसौ ।

किन्त्वस्मिन् विषये यूयं नानुशोचितुमर्हथ ॥ २६॥

पुरा खलु भवे यूयं देवं पशुपतिं प्रभुम् ।
कोपयित्वा लब्धशापाः किञ्चिद् दुःखमवाप्स्यथ ॥ २७॥

ददौ स भगवान् शापं युष्मभ्यं मद्वियोजनम् ।
तेनेदं रूपमन्तर्धाः किञ्चित्कालं भविष्यति ॥ २८॥

तत्तद्देहांशरूपेण तदा यूयं भविष्यथ ।
अन्तरङ्गतया सर्वां लीलामनुभविष्यथ ॥ २९॥

लोके वियोग इत्याख्या तस्यैव च भविष्यति ।
भविष्यति तु योऽन्तर्धिः साक्षाद्दर्शीतु किञ्चन ॥ ३०॥

तत्राप्यनवधिं तावदानन्दं समवाप्स्यथ ।
मद्भूयत्वान्मदंशानां नैवं यूयं भिदायुजः ॥ ३१॥

गोप्य ऊचुः ।
कदा स भगवान् रुद्रः शशापास्मान् भवत्प्रियाः ।
किंवा तत्कारणं राम कुत्र देशोऽथवा प्रभो ॥ ३२॥

श्रीभगवानुवाच ।
एकदा चैव विषये श्रीप्रमोदवनान्तरे ।
भवन्त्यः सहजायुक्ताश्चक्रुः क्रीडां मया सह ॥ ३३॥

ततश्च सुरतश्रान्ता उपेक्ष्य भवतीरहम् ।
मध्ये निकुञ्जभवनं रतवान् रमया सह ॥ ३४॥

यूयं निकुञ्जभवनस्याङ्गणे बद्धमण्डलाः ।
मद्गुणानेव गायन्त्यस्तस्थुः सुस्थिरमानसाः ॥ ३५॥

तत्राजगाम भगवान् रुद्रः पशुपतिः प्रभुः ।
कृत्वा वन्दनमेताभ्यः क्व राम इति सोऽब्रवीत् ॥ ३६॥

नोचुस्ताः सम्प्रगायन्त्यो रामचारित्रमद्भुतम् ।
पुलकैः समुपेताङ्ग्यः कलिताश्रुविलोचनाः ॥ ३७॥

रुद्रः प्रतिवचोऽश्रुत्वा कृतावज्ञा उवाच ताः ।
भवत्यो रामविश्लेषं लभन्तामचिरात्स्त्रियः ॥ ३८॥

इत्युक्त्वा प्रययौ रामकुञ्जाभिमुखमीश्वरः ।

दृष्ट्वा तु समुपायान्त मुदतिष्ठमहं प्रियाः ॥ ३९॥

ईषद्विवसनीभूतवपुषा रमया सह ।
आदिद्रिये तमीशानं समस्तैरुपचारकैः ॥ ४०॥

अपृच्छं चैव कैलाशाद् भव्यागमनकारणम् ।
रुद्र उवाच ।
तव लीलादर्शनार्थं कैलाशादहमागमम् ॥ ४१॥

अहो रसमयी लीला श्रेयोगुणमयी तव ।
सच्चिदानन्दैकमपि न वाङ्मनसगोचरा ॥ ४२॥

मुक्ता अभिभजन्ते यां दिव्यमास्थाय विग्रहम् ।
निर्गुणापि भवातीतैर्गुणैः सत्त्वादिभिर्भियुता ॥ ४३॥

तद्दर्शनार्थं सङ्क्षुभ्य तपो विस्मृतवानहम् ।
दिव्यवेणुरवं श्रुत्वा स्थानं त्त्यक्त्वेह सङ्गतः ॥ ४४॥

वाञ्छामि त्वन्मुखाम्भोजदर्शनामृतपानकम् ।
अहो धन्ये दृशौ मत्के याभ्यां दृष्टोऽसि राघव ॥ ४५॥

लीलापरिकरोपेतः स्निग्धश्यामलविग्रहः ।
सहजाशक्तिसहितः सहजानन्दनन्दितः ॥ ४६॥

नमस्तेस्तु नमस्तेस्तु नमस्तेस्तु रघूद्वह ।
नमस्ते नित्यलीलायै नमस्ते केलिसम्पदे ॥ ४७॥

नमः प्रमोदकुञ्जाय नमोऽस्यै रत्नभूमये ।
नमः साकेतदुर्गाय नमः सरयुरोधसे ॥ ४८॥

नमस्ते गोपिगोपेभ्यो धेनुकाय नमोनमः ।
गवेन्द्राय नमो नित्यं सुखिताय नमोनमः ॥ ४९॥

नमो गवेन्द्रसुन्दर्यै माङ्गल्यायै नमोनमः ।
नमो गवेन्द्रघोषाय सर्वसम्पदमीयुषे ॥ ५०॥

नमः प्रमुदवनस्थाय रामाय परमात्मने ।
सदानन्दाय रामाय सदा सीतारमाजुषे ॥ ५१॥

पीताम्बराय नवनीरदनीलभाय
वंशीविशालरसिने मधुराधराय ।

गोगोपगोपरमणीकमनीभासे
भाषान्विताय च नमोऽस्तु रघूत्तमाय ॥ ५२॥

राम त्वदीयमुखपङ्कजमक्षिभृङ्गैः
पीत्वा त्वदन्यविषयग्रहसन्निवृत्तैः ।
संसत्कृतार्थमिव सम्प्रति मन्यमानो
भ्राम्यामि भूतलमशेषपदार्थसिद्धः ॥ ५३॥

सरयूसरसं शश्वच्चुलुकीकृत्य निर्वृतः ।
कदा रासविलासादि पश्येयं स्वाधिकारतः ॥ ५४॥

नित्यलीलापरिकरे कदा मे गणना भवेत् ।
कदा वीक्षेय रामेन्दो भवद्वदनचन्द्रिकाम् ॥ ५५॥

साक्षात्कृतिस्ते लीलाया एष मेऽनुग्रहः प्रभो ।
श्मशानचारिणोऽत्यर्थमभद्र पथसेविनः ॥ ५६॥

अहो मे रामचन्द्रस्य दर्शनार्थमिहागमः ।
तेन पृष्टा इमा देव्यो न मे प्रतिवचो ददुः ॥ ५७॥

तमोरूपप्रकाशार्थमिह क्रोधान्धता मम ।
नोचेदिह गुणातीते स्थाने क्रोधः कथं भवेत् ॥ ५८॥

अघं ममैतत् क्षन्तव्यमपराधनमीश्वर ।
यत्त्वत्परिकरस्यापि शापो दत्तो मया प्रभो ॥ ५९॥

तदाहमुक्तवान् रुद्रं भगवन्नेवमेव तत् ।
तथापि मे चिकीर्षायाः साधनायैव कल्पताम् ॥ ६०॥

गवेन्द्रस्य महाधाम्नि नित्यं निवसतो मम ।
अवतारार्थसंसिद्ध्यै शापोऽयं ते भविष्यति ॥ ६१॥

कौशल्यायास्तदा मातुः पितुर्दशरथस्य च ।
सन्तोषणं तथा ज्ञातिस्वजनानां सुखोद्भवः ॥ ६२॥

वधश्च रावणादीनां समुद्धारस्तथा शिव ।
पशुपक्ष्यन्त्यजादीनां कश्मलाक्रान्तचेतसाम् ॥ ६३॥

अवतारकृत्यमेतावत्करिष्यामि महेश्वर ।
तदर्थं तव शापोऽयमुद्भूतोऽस्त्यत्र मा शुचः ॥ ६४॥

मच्चिकीर्षानुकूलत्वान्न ते शापो रुषावहः ।
स्वैरं विहर संसिद्धो मद्भक्तान् मृडयन् प्रभो ॥ ६५॥

एवमुक्तो मया शम्भुरभिवन्द्य पुनः पुनः ।
निर्जगाम निजं स्थानं कैलासाख्यं मनोहरम् ॥ ६६॥

युष्माकमेवं सञ्जातो रुद्रशापोऽतिदुर्धरः ।
यूयं तस्य प्रभावेण मद्वियोगमवाप्स्यथ ॥ ६७॥

परन्त्वत्रापि विश्लेषे सन्निलीय मदं शृणु (१)॥ ६८॥

मत्सायुज्यं परिप्राप्य मत्तादात्म्यमवाप्स्यथ ।
मदानन्दोदधौ मग्नाः क्षणवद्यापयिष्यथ ॥ ६९॥

मद्वियोगं सुदुर्धर्षं नैव ज्ञास्यथ मत्प्रियाः ।
तावत्कृत्वावतारार्थमागमिष्यामि वः पुनः ॥ ७०॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामयात्रायां पुरप्रवेशोनाम रामगीतायां त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३॥

७०/१९७४

०४४. रामगीतायां चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ।

ब्रह्मोवाच ।
एवं प्रबोधिता गोप्यो रुद्रशापस्य कारणम् ।
विश्वस्य दुःखभूयिष्ठाः समवोचन् रघूद्वहम् ॥ १॥

गोप्य ऊचुः ।
स्वामिन् भाविपदार्थानां प्रतीकारो न विद्यते ।
तथापि त्वां प्रपन्नानां नार्तिः स्यात् कर्हिचित् प्रभो ॥ २॥

अयमेव प्रतीकारो भवदुःखनिवर्हणे ।
यत्त्वच्चरणपाथोजतरणिद्वन्द्व सेवनम् ॥ ३॥

निवृत्ताखिलतर्षास्ते हंसाः परमभावुकाः ।
पारङ्गता भवाम्भोधेः स्थितास्त्वत्समुपाश्रयात् ॥ ४॥

कथं भक्ताः प्रपद्यन्ते केन भावेन राघव ।
तदस्मानुपदेशेन बोधयस्व कृपावशात् ॥ ५॥

त्वद्वियोगभवा प्रायः परमार्तिर्भविष्यति ।
कथं नु तां तरिष्यामो नित्यं त्वत्सङ्गसंश्रयाः ॥ ६॥

कथं त्वद्विरहे काले व्यूहो लीनो भविष्यति ।
व्रजस्त्रीणां समूहोऽसौ भवल्लीलैकसंश्रयः ॥ ७॥

राम उवाच ।
यथा भक्ताः प्रपद्यन्ते येन भावेन वा प्रियाः ।
तद्वः समुपदेशेन बोधयामि विशेषतः ॥ ८॥

एकान्ते विमले क्षेत्रे योगक्षेमं विधाय च ।
मन्निष्ठां भावनां कुर्याद् यथा शीघ्रं भवं तरेत् ॥ ९॥

वैदिकैस्तान्त्रिकैः कर्मव्यूहैः सुविमले हृदि ।
प्रवृत्तौ भावनां यातां तां कुर्यान्मदुपाश्रयाम् ॥ १०॥

हृत्पुण्डरीकमध्ये तु साकेतं भावयेन्मुहुः ।
तत्र मां भावयेत् पूर्णं लीलाभिः पुरुषं परम् ॥ ११॥

यद्धि किञ्चिद्वस्तुजातं भावयेत्तन्मदात्मकम् ।
मत्तः परं नैव किञ्चिन्मयीदं सर्वमेव तु ॥ १२॥

भूर्जलं पावको वायुः खं मनोमण्डलं दिशः ।
प्रकृतिः पुरुषो ब्रह्म ज्ञेयं सर्वं मदात्मकम् ॥ १३॥

मत्तः प्रवर्तते सर्वं प्रपञ्चोऽयं मदात्मकः ।
मत्कार्यः सन्ततो नित्यं मय्येव व्यपदिश्यते ॥ १४॥

मय्यात्मरतिमायाते लीयन्ते भशिता यथा ।
स्वरूपानव बोधश्च मनो देहेन्द्रियादिषु ॥ १५॥

स्वतादात्म्या वभासश्च सा विद्या परिकीर्तिता ।
व्योमवद्व्यापकं ब्रह्म किञ्चिन्मायांशचेष्टितम् ॥ १६॥

सर्वतः पाणिपादं च सर्वतोदृक्शिरोमुखम् ।
सर्वतो नासिकाश्रोत्रं सर्वमाविश्य तिष्ठति ॥ १७॥

अनन्ता मूर्त्तयस्तस्य भिन्नाभिन्नस्वरूपिणः ।
एकोऽहं बहु भवेयेतीच्छा तस्याभवत् कदा ॥ १८॥

ततोऽवर्तत लोकोऽसौ जडजीवान्तरात्मभिः ।

सन्मात्रं भाति सर्वत्र न भाति च चिदन्तरा ॥ १९॥

सन्मात्रं जडवर्गोऽयं चिन्मात्रो जीव ईरितः ।
सच्चिदानन्दरूपो वाप्यन्तरात्मा महेश्वरः ॥ २०॥

जडः स्फुरति जाग्रत्सु स्वप्ने भाति चिदन्तरा ।
सुषुप्तौ सच्चिदानन्दो ह्यन्तरात्मा प्रकाशते ॥ २१॥

यल्लीना अवतिष्ठन्ते स्वरूपानन्दभोगिनः ।
आनन्दमय आनन्दभुगित्युपनिषत्सु सः ॥ २२॥

तुरीयस्त्वहमेतेभ्यः समः सर्वत्र सर्वगः ।
विद्यया तु यदा विद्या नश्यति ध्वान्तवद्रुचा ॥ २३॥

तदा स परमानन्दः प्रकाशात्मा प्रकाशते ।
सर्वाध्यासनिवृत्तौ तु शुद्धा देहेन्द्रियादयः ॥ २४॥

मल्लोकानन्दभोगार्हा जायन्ते ते मदात्मकाः ।
नित्यलीलां तदा पश्येन्मद्भक्तो मत्स्वरूपिणीम् ॥ २५॥

न यत्र शोको न जरा न मृत्युर्न मदादयः ।
तन्मदीयं परं स्थानं मद्भक्तः सम्प्रपद्यते ॥ २६॥

यस्मान्न पुनरावृत्तिः सर्गादावपि जायते ॥ २७॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामगीतायां चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥
४४॥

२७/२००१

०४५. रामगीतायां पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ।

श्रीभगवानुवाच ।
नवधा भक्तिरुद्दिष्टा श्रुतिसङ्कीर्तनादिभिः ।
कर्मज्ञानोपासनाभिः प्रत्येकं त्रिविधैव सा ॥ १॥

सप्तविंशतिधा भिन्ना गुणैः सत्त्वादिभिः पुनः ।
एकाशीतिप्रकारेण भक्तियोगः प्रकीर्तितः ॥ २॥

निर्गुणा त्वेकरूपैव मन्निष्ठा मत्फलोदया ।
मत्स्वरूपात्मिका नित्यं भूयो मत्प्रेमलक्षणा ॥ ३॥

न तां ददामि कर्मिभ्यो न ज्ञानिभ्यः कदाचन ।
नोपासकेभ्यो नाज्ञेभ्यो नचान्येभ्यो मृगेक्षणाः ॥ ४॥

मन्निष्ठेभ्यो ददाम्येनां यथा युष्मभ्यमङ्गनाः ।
कर्माणि ज्ञानयोगाश्च संन्यासाश्च पृथग्विधाः ॥ ५॥

ते मत्स्वरूपनिष्ठायाः कलां नार्हन्ति षोडशीम् ।
तस्मात् स्वरूपनिष्ठो यः स सर्वेभ्यो विशिष्यते ॥ ६॥

कर्मोपास्तिस्तथा ज्ञानं विहितादितरत्र तु ।
मत्स्वरूपैकनिष्ठस्य सर्वं प्रेमैकलक्षणम् ॥ ७॥

अहमेव फलं येषां न स्वर्गादि कथञ्चन ।
स्वर्गादिफलकं काम्यं केवलं ह्याधिभौतिकम् ॥ ८॥

आध्यात्मिकं चित्तशुद्ध्या ज्ञानैकफलकं प्रियाः ।
केवलं कर्म मन्निष्ठमाधिदैविकमुत्तमम् ॥ ९॥

अथाधिभौतिकं ज्ञानं जीवप्रत्यक्षसाधनम् ।
अक्षरं ब्रह्म साक्षात्त्वहेतुराध्यात्मिकं स्मृतम् ॥ १०॥

परब्रह्मानन्दपददायकं ह्याधिदैविकम् ।
मत्स्वरूपानन्दभोगहेतुस्तुर्यं तदुच्यते ॥ ११॥

उपासनापि त्रिविधा पूर्ववत्समुदीरिता ।
जीवब्रह्मपरब्रह्मसाक्षात्कारविधायिनी ॥ १२॥

अहमेव फलं यस्याः सा तुर्या परिकीर्तिता ।
निर्गुणं भावमापन्ना सर्वतोऽपि विशिष्यते ॥ १३॥

गोप्य ऊचुः ।
सर्वैरपि ब्रह्मविद्भिस्त्वं लभ्योऽसि नरोत्तम ।
उत कश्चिद्विशेषोऽस्ति तन्नो ब्रूहि रघूत्तम ॥ १४॥

केचित्तु वामदेवाद्याः संलीनास्त्वयि केवलम् ।
केचित्पुनर्महाभागास्त्वया भोगान्नु भुञ्जते ॥ १५॥

वरिष्ठाः केऽभवन् तेषां तव वेदस्य वा मताः ।
एतद्वेदितुमिच्छामस्त्वत्तः कमललोचन ॥ १६॥

श्रीभगवानुवाच ।
अक्षरं कथ्यते ब्रह्म सर्ववेदान्तगोचरम् ।
पुच्छभूतं प्रतिष्ठा से तद्वेयं योगवित्तमैः ॥ १७॥

ममैव सम्प्रकाशोऽसावुद्योत इव भास्वतः ।
पुरुषाकृतेर्मे देहोऽसौ गृहिण्यश्च गृहं मम ॥ १८॥

भास्वतश्च प्रभा दिव्या यथावदवधार्यताम् ।
स एव चिन्मयो लोको यद्गत्वा न निवर्तते ॥ १९॥

तस्य विज्ञानमात्रेण तन्मयो जायते नरः ।
तत्रैवाप्येति यत्रास्य भेददृष्टिर्निवर्त्तते ॥ २०॥

जन्तोर्मदिच्छया चेत्तु भक्तिः समुपजायते ।
तदा मया सर्वकामभोगान् प्राप्नोति मत्परः ॥ २१॥

अन्यथा त्वक्षरे धाम्नि लीनस्तिष्ठेदकम्पनः ।
किं त्वस्यापि भवेद्भावि भक्ति स्वरूपयोग्यता ॥ २२॥

न ह्यब्रह्मज्ञे कदापि भक्तिः समुपजायते ।
मयि सद्धारणा हेतुर्यदाह श्रुतिरूर्जिता ॥ २३॥

भक्तिं वैधीमुपाश्रित्य मन्निष्ठो मयि लीयते ।
प्रेममात्रस्फुरद्भावो भुङ्क्ते भोगान् मया सह ॥ २४॥

प्रमोदवनकुञ्जस्थो नित्यलीलानुभावकः ।
सख्यवात्सल्यदास्यादिमहाभावैर्विभावितः ॥ २५॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्म भुशुण्डसंवादे रामगीतायां पञ्चचत्त्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५॥

२५/२०२६

०४६. रामगीतारहस्योपाख्याने षड्चत्वारिंशोऽध्यायः ।

गोप्य ऊचुः ।
किंस्वरूपो मतो जीवः सम्बन्धो ब्रह्मणा च कः ।
कीदृङ्मतं परं ब्रह्म अक्षरं वापि कीदृशम् ॥ १॥

श्रीभगवानुवाच ।

सावयवो ह्यसौ जीवः स्वचैतन्यगुणेन तु ।
सर्वं पुरमभिव्याप्य वर्त्तते दीपवद् गृहे ॥ २॥

योगेन मत्प्रसादाद्वा तत्स्वरूपं प्रकाशते ।
निर्धूमानलसङ्काशं निरभ्रविधुसन्निभम् ॥ ३॥

तदा ब्रह्माण्डकोटीनामाश्रयत्वमियादयम् ।
अंश्यंशभावः सम्बन्धो ब्रह्मणा सह तस्य तु ॥ ४॥

अग्निना महता यद्वद्विस्फुलिङ्गस्य कीर्तितः ।
नहि ज्ञाते विस्फुलिङ्गे वह्निर्न ज्ञायते महान् ॥ ५॥

प्रेमाख्यश्चैव सम्बन्धो येन प्राप्नोति मानवः ।
अक्रिये कर्मसम्बन्धो न घटेत कदाचन ॥ ६॥

अज्ञेये ज्ञानसम्बन्धो न भवेच्च कथञ्चन ।
प्रेमाख्यस्तु महान् योगो नित्यं मम रसाभिधः ॥ ७॥

जीवनिष्ठोऽपि स परब्रह्मण्येव तु सम्भवेत् ।
सङ्ख्यापदार्था द्वित्वाद्याः संयोगश्च यथा प्रियाः ॥ ८॥

व्यासज्यैव तु वर्त्तन्ते यथा प्रेमापि बुध्यताम् ।
सर्वाधिकश्च सुदृढो विषयेभ्यः पराङ्मुखः ॥ ९॥

माहात्म्यज्ञानसंस्कारो विनिर्धूतरजस्तमः ।
परमानन्दपाथोधिः प्रेमा निरतिशायितः ॥ १०॥

तेनापि जीवनिष्ठेन ब्रह्म सम्बध्यते परम् ।
येनैव द्वारभूतेन नित्येन तदवाप्नुयात् ॥ ११॥

तत्साधनमहं पूर्णो निरुपाधिः कृपाश्रयः ।
कृपयामि परं यस्मै तस्मै प्रेम परं ददे ॥ १२॥

गोप्य ऊचुः ।
त्वं सर्वेषां समः प्रेयान् सर्वेषां साधनः प्रभो ।
कस्मै ददासि नो कस्मै वेत्तुमिच्छामहे त्वदः ॥ ३१॥

सर्वेषां मुक्तिरेव स्यात् सर्वे स्युः प्रेमभागिनः ।
साधारण्यात्तव श्रीमन् प्रेमदस्य प्रियस्य च ॥ १४॥

श्रीभगवानुवाच ।

अनेकजन्मसंसिद्धकर्मज्ञानादिभागिने ।
ददामि परमं प्रेम परितुष्टो मुहुः प्रियाः ॥ १५॥

न सर्वस्मै ददाम्येतत् परमानन्दलक्षणम् ।
कर्मभिश्चित्तसंशुद्धो ज्ञानेन च्छिन्नसंशयः ॥ १६॥

श्रवणादिमुहुर्भक्तिसाधनैः साधिताकृतिः ।
जनो यो मां प्रपद्येत ज्ञात्वा परमपूरुषम् ॥ १७॥

तस्मै ददामि तां भक्तिं प्रेमाख्यां मदुपाश्रयाम् ।
तां लब्ध्वा चापरं लाभं मन्यते न जगत्त्रये ॥ १८॥

श्रद्धावान् ब्रह्मनिष्ठश्च परब्रह्मरसोत्सुकः ।
वीतरागो विषयतो मत्प्रेम लभते नरः ॥ १९॥

नित्यलीलारसाभिज्ञः श्रुतमत्प्रेमलक्षणः ।
ज्ञात पारमहंस्यश्च मत्प्रेम लभते नरः ॥ २०॥

क्वचिन्नृत्येत् क्वचिद्गायेत् क्वचिद्धावेत मत्तवत् ।
क्वचिद्धसेत् क्वचिज्जल्पेत् क्वचित्क्रीडेत् क्वचिद्वदेत् ॥ २१॥

मत्प्रेममदिरामत्तस्तृणवन्मन्यते जगत् ।
मत्प्रेमभागिनो दृष्ट्वा प्रहृष्येत् प्राप्तबन्धुवत् ॥ २२॥

रमते तैः समं नित्यं सर्वस्वैरिव बन्धुभिः ।
भक्तः परमहंसैश्च भ्रातरस्तस्य ते जनाः ॥ २३॥

सखायः सुहृदश्चैव प्रियाश्च हितकारिणः ।
तेषामर्थे यतेन्नित्यं प्राणांस्त्यक्त्वापि दुस्त्यजान् ॥ २४॥

ते ह्यस्य परलोकस्य सङ्गिनः सुहृदो जनाः ।
एष भावः समुद्दिष्टो येनाऽसौ मां प्रपद्यते ॥ २५॥

तेषामहं स्वस्वरूपं दर्शयिष्यामि वै मुहुः ।
तत्सन्निधौ सदा स्थास्याम्यहमद्भुतभाववान् ॥ २६॥

भावितो भावसन्दोहैर्भविष्यामि च तद्वशे ।
स्वस्वरूपं दुर्लभमप्येभ्यो दास्याम्यहं प्रियाः ॥ २७॥

मद्वियोगभवं दुःखं यथा तेषां निवर्तन्ते ।
तथा वो बोधयिष्यामि विशिष्टं शृणुत प्रियाः ॥ २८॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्म भुशुण्डसंवादे रामगीतारहस्योपाख्यानं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६॥

२८/२०५४

०४७. रामगीतारहस्योपाख्याने सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ।

श्रीभगवानुवाच ।
अलाभे मत्स्वरूपस्य मद्वियोगभवा रुजः ।
विनेया मत्प्रतिकृतिः समाराधनतत्परैः ॥ १॥

काञ्चनी रूप्यजा ताम्री शैली दारुमयी तथा ।
मदीया प्रतिमा कार्या यथारुचितविग्रहा ॥ २॥

साङ्गोपाङ्गां सायुधां च परिवारगणैर्युताम् ।
नित्यं परिचरेद्भक्त्या प्रान्तरारभ्य साधकः ॥ ३॥

पाद्यार्घ्याचमनैर्भूयो मधुपर्कैर्मनोहरैः ।
स्नानैर्विलेपनैर्गन्धैर्धूपैर्दीपैर्विभूषणैः ॥ ४॥

वस्त्रालङ्करणैः पुष्पैर्गीतवादित्रतोरणैः ।
पानीयभोजनैर्भूरि संविधाभिः प्रमार्जनैः ॥ ५॥

नानोपायनसन्दोहैर्यथाभिलषितैरपि ।
आरार्त्तिकैः पुष्पवर्षैः स्तौत्रैश्चापि परिक्रमैः ॥ ६॥

नमनैर्नवनैर्दास्यकरणैर्गृहधावनैः ।
आत्मार्पणैर्नामगणैर्गृणनैः प्रीणनैरपि ॥ ७॥

नानाभावपरीरम्भैर्नाना चोत्सवकल्पनैः ।
अवन्ध्यं तद्दिनं कुर्यात् कीर्तनश्रवणादिभिः ॥ ८॥

शृणुयात् सततं सख्यो रामायणमनन्यधीः ।
वेदवत्तद्विजानीयाद्यत्रास्ति चरितं मम ॥ ९॥

वाल्मीकं चैव वासिष्ठं शैवं पाराशरं तथा ।
भौशुण्डं पञ्चमं षष्ठं काप्यं रामायणं स्मृतम् ॥ १०॥

अन्येष्वपि पुराणेषु यत्रापि चरितं मम ।

तं तं भागमपेक्षेत विशेषेण मदाश्रयः ॥ ११॥

रां रामाय नम इति मम मन्त्रं षडक्षरम् ।
अशेषकामनापात्रं गृह्णीयात् सद्गुरोर्मुखात् ॥ १२॥

वैदिकैस्तान्त्रिकैर्वापि प्रकारैः परिसाधयेत् ।
ततस्तु चित्तसंशुध्या जातः प्रेमविघूर्णितः ॥ १३॥

भजेन्मदविशेषेण मन्मूर्तिं प्रागुदाहृताम् ।
सच्चिदानन्दरूपां तां भावयेत विचक्षणः ॥ १४॥

जानक्या प्रियया युक्तं रात्रौ सञ्जातजागरम् ।
ईषन्मदविघूर्णाक्षं प्रभाते मां प्रबोधयेत् ॥ १५॥

मङ्गलारात्रिकं कुर्यात् सिंहासनगते मयि ।
ततो माङ्गल्यकैर्भावैः शिक्ये हिन्दोलयेत्तराम् ॥ १६॥

तत्र मां भोजयेद् दिव्यं नवनीतं सितोपलैः ।
ततोऽवतार्य सौगन्ध्यतैलेन परिलेपयेत् ॥ १७॥

उद्वर्तयेत् प्रेमभावात् स्नापयेत्तदनन्तरम् ।
प्रोञ्छ्य शृङ्गारयेद्भक्त्या नखादा शिखमद्भुतम् ॥ १८॥

नूपुरौ पादयोः कुर्यान्मध्ये च क्षुद्रघण्टिकाम् ।
अङ्गदौ बाहुयुगले नसि मुक्ताफलं न्यसेत् ॥ १९॥

पश्चाद्भागे न्यसेद्वेणीं ताटङ्कौ श्रवणद्वये ।
पुम्भूषणैः स्त्रीभूषाभिः प्रियं शृङ्गारयेच्च माम् ॥ २०॥

ततो मां भोजयित्वा तु कुर्यादारात्रिकं सुधीः ।
ततो गोपिजनैश्चापि भोज्यमानं विभावयेत् ॥ २१॥

ततो गोचारणार्थाय युक्तं गोपालबालकैः ।
तात्कालिकरसाविष्टं वने यान्तं विभावयेत् ॥ २२॥

तत्र शाद्वलसन्दोहस्थलीमुक्त सुगोधनम् ।
प्रमोदवनकुञ्जान्तर्भुञ्जानं मां विभावयेत् ॥ २३॥

ततः क्वापि महाकुञ्जे प्रियया केलिसंयुतम् ।
अत्यर्थं सुखविश्रान्तं शयानं मां विभावयेत् ॥ २४॥

ततः प्रहरमात्रावशेषे तु दिवसेश्वरे ।
गौडमालवरागेण गायन्तं कलितोत्सवम् ॥ २५॥

नयन्तं दिनशेषं तु धेनुसन्दोहरक्षणैः ।
पीताम्बरं समान्दोल्याह्वयन्तं दूरगाश्च गाः ॥ २६॥

सुखितस्य गवेन्द्रस्य गृहाभिमुखतः स्थितम् ।
धेनुयूथं पुरस्कृत्य वर्त्तमानं सुहृद्गणैः ॥ २७॥

तत्रैव भोजयेद्भक्त्या यथासम्पन्नभोजनैः ।
गवेन्द्रव्रजगोष्ठस्य सन्निधौ सदनोत्सुकम् ॥ २८॥

गोष्ठे विशन्तं गोपीनां समूहैः परिवेष्टितम् ।
कलितारात्रिकं भूयो रामचन्द्रं च मां स्मरेत् ॥ २९॥

आगतं सदने स्वस्य माङ्गल्याकलितोत्सवम् ।
लाल्यमानं चुम्ब्यमानं सन्ध्यायां मां विभावयेत् ॥ ३०॥

तेषु तेष्वथ गोष्ठेषु गोदोहनमिषेण माम् ।
मिलन्तं भवतीभिश्च हसन्तं मां विभावयेत् ॥ ३१॥

गोदोहस्यावसाने तु माङ्गल्यासदने स्थितम् ।
कुर्वाणं भोजनं दिव्यं सुखितेन सह स्मरेत् ॥ ३२॥

भोजनान्ते च माङ्गल्याकलितारात्रिकोत्सवम् ।
शयानं शयने गोष्ठे रामया सह मां स्मरेत् ॥ ३३॥

एवं प्रभातमारभ्य रात्रिपर्यन्तमादरात् ।
तैस्तै भावैर्भावयानो भजेन्मां राजरूपिणम् ॥ ३४॥

गोपा गोप्यश्च नो विज्ञाः स्वभावेनाज्ञबुद्धयः ।
तेष्वेवाहं सदा तुष्टो न प्राज्ञेषु कथञ्चन ॥ ३५॥

अज्ञाः स्नेहरसाक्रान्ता मदर्थे त्यक्तजीविताः ।
वेदवादविधेर्मुक्ता मामेवैकं विजानते ॥ ३६॥

एवं प्रमोदवने स्वां लीलां प्रकटयन् सदा ।
विहरामि वने वासं करोमि प्रकटः स्वयम् ॥ ३७॥

प्रमोदमण्डलं दिव्यं तथा साकेतमण्डलम् ।
मण्डले मत्प्रियतमे मणिमद्धरणीतले ॥ ३८॥

नित्या वै परमा लीला मयैव प्रकटीकृता ।
तथामुक्तमविश्रान्तं भावयेन्मामनन्यधीः ॥ ३९॥

रात्रौ च गोपिकावृन्दरासकेलि रसावृतम् ।
क्रीडमानं च नृत्यन्तं गायन्तं चैव मां स्मरेत् ॥ ४०॥

एवं प्रभजतो नित्यं भावसन्दोहभावितः ।
वृश्चाम्यहं विरहजां परमार्त्तिमुदारधीः ॥ ४१॥

स्वस्वरूपस्य साक्षात्त्वमचिरेणैव दुर्लभम् ।
ददामि तस्मै भक्ताय नित्यलीलाप्रवेशिने ॥ ४२॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामगीतारहस्योपाख्याने सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७॥

४२/२०९६

०४८. रामगीतामहोपाख्याने अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ।

श्रीभगवानुवाच ।
कदाचिद् भूरिविश्लेषभावितात्मानमात्मना ।
ऐक्यं सञ्चिन्तयन् स्वस्य रश्मिवृन्दे प्रवेशये ॥ १॥

मदङ्गरश्मिसंलीनाः परमानन्दनिर्वृताः ।
जरामृत्युभयं त्यक्त्वा विहरन्ति सुखेन ते ॥ २॥

वात्सल्येन भजन्ते ये तदा विरहकातराः ।
तानहं मुखचन्द्रांशुसन्दोहेषु विलापये ॥ ३॥

तत्र ते भूरिमाङ्गल्याकौशल्याभावभाविताः ।
परमानन्दसन्दोहमग्नास्तिष्ठन्ति सेवकाः ॥ ४॥

सख्येन ये भजन्ते मां वदन्तः स्नेहजां रुजम् ।
तानहं बाहुयुग्मांसकिरणेषु विलापये ॥ ५॥

दास्येन तु भजन्ते मां याता विरहजां रुजम् ।
विलापयामि तानङ्घ्रिकिरणेषु सुनिर्वृतान् ॥ ६॥

माधुर्येण भजन्ते ये गोपीभावेन भाविताः ।

वक्षःस्थलांशुसन्दोहे तानेवाहं विलापये ॥ ७॥

ये च शान्ताः सुनिर्विण्णाः परां शान्तिमुपागताः ।
विलापयामि तान् रक्तान् निजायतनरश्मिषु ॥ ८॥

वैदिकैस्तान्त्रिकैर्वापि विधिभिर्वीतकल्मषाः ।
भजन्ते ये जनास्ते तु लीयन्ते मद्विभूतिषु ॥ ९॥

कर्ममार्गेण ये भक्ता भजन्ते भूरिनिष्ठया ।
ते वैधसं लोकमेत्य मुच्यन्ते तद्विमोक्षणे ॥ १०॥

ज्ञानमार्गेण ये चापि भजन्ते मां समाहिताः ।
तेऽक्षरं ब्रह्म सम्प्राप्य मामेव प्राप्नुवन्ति हि ॥ ११॥

तत्तद्देवोपासकानां वासनावासितात्मनाम् ।
तत्र देवेषु विलयो भवेदिति हि मे मतिः ॥ १२॥

गोप्य ऊचुः ।
अयमंशुक्रमो राम देहेन सह किं भवेत् ।
किंवा देहं परित्यज्य लीयेतात्मैव केवलम् ॥ १३॥

श्रीभगवानुवाच ।
द्विधेवांशुलयः सख्यो भावभेदेन भाव्यताम् ।
सदेहानां भवेदेकः परः केवलमात्मनाम् ॥ १४॥

भावो द्विधा भवेदेको भृङ्गीकोटवदीरितः ।
मणिस्पर्शादयः स्वर्णवद्वा तादात्म्यभाविताः ॥ १५॥

चक्षुरादित्यवच्चापि भावोऽन्यः समुदाहृतः ।
आद्यः सुदुर्लभो लोके मत्कृपातिशयं विना ॥ १६॥

परोऽपि दुर्लभः किन्तु ज्ञानिनामपि जायते ।
कीटो भृङ्गीभयात्तेन वपुषा तन्मयो भवेत् ॥ १७॥

अयस्तेनैव रूपेण स्वर्णतां प्रतिपद्यते ।
चक्षुस्तु गोलकं त्यक्त्वा सूर्यतां प्रतिपद्यते ॥ १८॥

एवं स्वेनैव वपुषा मद्भक्तोऽभून्मदात्मकः ।
ज्ञानी स्वं वपुरुत्सृज्य सर्वथा मन्मयो भवेत् ॥ १९॥

एतद्वः कथितं सर्वं मामपृच्छन् यदङ्गनाः ।

भयः शृणुत मत्प्राप्तेरुपायान्तरमुच्यते ॥ २०॥

अष्टोत्तरशतं नाम्नां मत्प्रियायाः प्रकीर्तयेत् ।
सन्तुष्टा तेन सहजा मामेव भावयेत् प्रियाः ॥ २१॥

सहजा जानकी सीता मोदिनी राधिका रमा ।
आनन्दिनी परालोला ललना लास्यकारिणी ॥ २२॥

सीरध्वजसुता साध्वी गान्धर्वी पद्मगन्धिनी ।
गोपराजसुता गोपी गोपिता नन्दनात्मजा ॥ २३॥

सुखितोत्साहिनी सौम्या रत्नाचलविलासिनी ।
प्रमोदवनमध्यस्था कुञ्जस्था कुञ्जगेहिनी ॥ २४॥

राघवेन्द्रप्रिया रामा लोलुपा जारसङ्गिनी ।
रत्नाचलदरीस्थाना भाविनी भावभूषिता ॥ २५॥

रामप्रिया रामरता रामकाम्या कृपावली ।
किशोरी कन्दुकक्रीडा चित्रकूटकृतालया ॥ २६॥

रासकेलीरतिः स्निग्धा मन्दारवनवासिनी ।
अशोकवनगावल्ली हल्लासकविधायिनी ॥ २७॥

गोपवंशध्वजपटी रघुवंशविलासिनी ।
विनोदिनी चिरवधूर्वावदूका वराङ्गना ॥ २८॥

अक्षक्रीडाहृतजया जयदा जयवर्धिनी ।
उच्चैःस्वररता वीणा दिव्यगानमनोहरा ॥ २९॥

देवीजन कृतस्तोत्रा स्तुता सामगसेविता ।
सावित्री शेवधिः सेव्या भक्तिः प्रेमस्वरूपिणी ॥ ३०॥

प्रेमदा प्रेमघूर्णाक्षी लावण्यवनवाटिका ।
साकेतपुरलक्ष्मीश्च महामण्डपमध्यगा ॥ ३१॥

खण्डिता विप्रलब्धा च स्वाधीनपतिका प्रिया ।
कलहान्तरिता चैव तथा वासकसज्जिका ॥ ३२॥

अभिसारी प्रोषितोक्ता राघवी चाष्टनायका ।
सुदती सुमुखी सुभ्रूः सुनासा सुकपोलिनी ॥ ३३॥

दूती दूतीजनप्रीता रक्ताम्बरधरालिनी ।
लोलाक्षी लास्यललिता वने यौवनशालिनी ॥ ३४॥

सुधावर्षा सुधाधारा सुधाकरमुखी सुधा ।
गर्विणी दुर्जया दुर्गा सपत्नीगर्वहारिता ॥ ३५॥

कोमलालापिनी काम्या कुमारी रामवल्लभा ।
इत्येतत्कथितं सीता नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ ३६॥

सायं प्रातः कीर्तयेद्यो रामस्तस्मै प्रसीदति ।
स्वं लोकं दर्शयित्वा सा प्रदद्याद्रामसन्निधिम् ॥ ३७॥

यद्यत् कामयते चित्ते तत्तत् फलमवाप्नुयात् ।
भावयेत् सततं देवीं रत्नसिंहासनस्थिताम् ॥ ३८॥

रमणीरामणीभ्यां तु सखीभ्यां परिपार्श्वयोः ।
दिव्यचामरयुग्मेन वीज्यमानां मनस्विनीम् ॥ ३९॥

अशोकलतिकादिव्यमण्डपान्तरचारिणीम् ।
सुवर्णसंशोभिशीर्षं रक्ताम्बरवराकृताम् ॥ ४०॥

क्वचिन्निलीय कुञ्जान्तर्दृष्टं (ष्टां ?)सपुलकं (कां ?)मया ।
ईषच्छैशवतारुण्यकेलीभिः परिशालिताम् ॥ ४१॥

सहजां नन्दिनीं दिव्यां राघवेन्द्रप्रियां च ताम् ।
विविधैर्भावनिवहैर्भावितात्मातिभक्तिमान् ॥ ४२॥

सरय्वा अपरे पारे नन्दनो नाम धेनुपः ।
तत्प्रिया राजनीनाम तस्यां जाता नु जानकी ॥ ४३॥

सहजा नाम सा प्रोक्ता कुशलेन विवाहिता ।
गोपेन मम भक्तेन सा मह्यं विनिवेदिता ॥ ४४॥

प्रमोदवनवीथीषु मयैव रमिता मुहुः ।
दिव्यवेणुरवाहूता दिव्याशोकवनाश्रया ॥ ४५॥

तस्यां कुर्यात् सदा भक्तिं नित्यं मत्प्रेम चार्थयेत् ।
हे देवि सहजे नित्ये गोपिके नन्दनात्मजे ॥ ४६॥

रामे यथा तव प्रेम तथा मह्यं प्रदेहि भोः ।
यथा त्वयि रतः स्वामी तथा मय्यपि चास्तु सः ॥ ४७॥

इत्येवं प्रार्थिता देवी ददात्येव रतिं पराम् ।
यथा तुष्टो राघवोऽहं हृदि सद्यः प्रकाशये ॥ ४८॥

अयमेव महोपायो मद्वशीकरणे प्रियाः ।
नान्य ईदृग्विधः कश्चिदुपायोऽस्ति मदाप्तिकृत् ॥ ४९॥

तां सेवमानाय सदाहमेवं सद्यः प्रसीदामि सुरैरलभ्यः ।
स्वात्मानमप्यमुमेवार्पयित्वा स्वां नित्यलीलां प्रददामि नित्यम् ॥ ५०॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामगीतामहोपाख्याने अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८॥

५०/२१४६

०४९. रामयात्रायां रामगीतामहोपाख्याने एकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ।

गोप्य ऊचुः ।
केषु केषु च भावेषु भाव्योऽसि त्वं रघूद्वह ।
केन केन स्वरूपेण स्थितोऽसि च निजेच्छया ॥ १॥

त्वमेव साक्षात्पुरुषोत्तमोऽसि विश्वं समुद्धर्तुमुरुप्रयत्नः ।
जातोऽसि सद्वृत्तककुत्स्थवंशे ज्ञातोऽधुनात्वत्कृतया दिव्यदृष्ट्या ॥ २॥

विभाव्यं यत्र यत्रास्ति त्वत्स्वरूपं सुखावहम् ।
तत्तन्न आचक्ष्व पते बोधनाय निजाकृतेः ॥ ३॥

श्रीराम उवाच ।
अन्तरङ्गं स्वरूपं मे बहिरङ्गं तथैव च ।
अप्राकृतं ह्यन्तरङ्गं प्राकृतं बहिरङ्गकम् ॥ ४॥

मद्वपुश्चैव मल्लोको नित्यः परिकरो मम ।
मद्गुणा मम कार्याणि मद्रूपाश्चायुधादयः ॥ ५॥

मद्गृहं मम पीठं च मच्छत्रं चामरं मम ।
चिदानन्दमयं सर्वं मदात्मकमिदं स्मरेत् ॥ ६॥

प्राकृतेष्वपि चार्थेषु यत् सद्रूपं ममैव तत् ।
भूतानां चैव सर्वेषामधिदेवोऽस्मि सर्वगः ॥ ७॥

सृष्टिस्थित्यन्तकृच्चास्मि जगतां पापदाहकः ।
कर्मणां फलरूपोऽस्मि लोके सदसदात्मनाम् ॥ ८॥

अव्याकृतगुणानामस्म्यहमव्याकृतः स्वराट् ।
धर्मिणां त्रिषु लोकेषु स्वाभाविकगुणोऽस्म्यहम् ॥ ९॥

कार्याणां सूत्ररूपोऽस्मि जीवोऽणूनां सनातनः ।
वेदानां ब्रह्मरूपोऽस्मि बीजानां त्रिवृदस्म्यहम् ॥ १०॥

त्रिपदा छन्दसामस्मि सुराणां सुरराडहम् ।
वसूनामग्निनामास्मि विष्णुश्चापि विवस्वताम् ॥ ११॥

नीललोहितनामास्मि रुद्राणां पिङ्गलोचनः ।
ब्रह्मर्षीणां भृगुश्चास्मि राजर्षीणां मनुस्तथा ॥ १२॥

देवर्षीणां नारदोऽस्मि कामधेनुश्च गोष्वहम् ।
प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां सोमश्चौषधिवीरुधाम् ॥ १३॥

शेषो भुजङ्गराजानां पाथसां वरुणालयः ।
प्रतापिनां दिनकरो जनानां च जनाधिपः ॥ १४॥

ज्ञानिनां वाक्पतिश्चास्मि समुद्रः सरितामहम् ।
केसरी दंष्ट्रिणास्मि हयानां च वृहच्छ्रवा ॥ १५॥

वर्णानामस्मि विप्रोऽहं संन्यासश्चाश्रमस्थितौ ।
तीर्थानां कोटितीर्थोऽस्मि घर्घरसरयूसङ्गमः ॥ १६॥

वीराणामस्त्रविद्यास्मि शम्भुश्चाप्यस्त्रिणामहम् ।
स्थानानां मेरुरूपोऽस्मि गिरीणां च हिमाचलः ॥ १७॥

यज्ञानां ज्ञानयज्ञोऽस्मि ज्ञानिनां ज्ञानमस्म्यहम् ।
ध्यानानां धारणा चास्मि सोमपीथश्च कर्मिणाम् ॥ १८॥

अहिंसास्मि च धर्माणामश्वत्थश्चास्मि भूरुहाम् ।
अन्नानां पायसश्चास्मि पवित्राणामहं कुशः ॥ १९॥

योगानां भक्तियोगोऽस्मि शतरूपास्मि योषिताम् ।
भाषाणां शेमुषी चास्मि बुद्धीनां चाप्यभेददृक् ॥ २०॥

उपांशुश्चास्मि गुह्यानां युगानां कृतमस्म्यहम् ।
संवत्सरो प्रमादाना मृतूनामस्म्यहं मधुः ॥ २१॥

अभिजिच्चास्मि ताराणां मासानामाग्रहायणः ।
वेदव्याख्यानकर्तॄणां कृष्णद्वैपायनोऽस्म्यहम् ॥ २२॥

विवेकिनामहं शुक्रो भार्गवाणां श्रीधरोऽस्म्यहम् ।
कृष्णश्चाप्यवताराणां वैष्णवेषु च नारदः ॥ २३॥

पूर्णानां रामचन्द्रोऽस्मि वंशानां च रघोः कुलम् ।
राजीवश्चास्मि पुष्पाणां हविःष्वाज्यमहं पुनः ॥ २४॥

द्रव्याणां सम्पदश्चास्मि मणीनामस्मि कौस्तुभः ।
इन्द्रनीलश्च रत्नानां वीराणां वज्रमस्म्यहम् ॥ २५॥

द्यूतानां छलरूपोऽस्मि त्यागो वैराग्यशर्मणाम् ।
ऊर्जस्वलानामोजोऽस्मि लिङ्गं मूर्तिमतामहम् ॥ २६॥

अम्बूनां रसरूपोऽस्मि शब्दानामस्म्यहं च गाः ।
धर्मिष्ठानां वलिरहं वीराणामस्मि कार्तिकः ॥ २७॥

इन्द्रियाणां मनश्चास्मि प्राणिनामस्मि चेतना ।
भूतानां नभ एवास्मि कर्तॄणां प्रकृतिः परा ॥ २८॥

योगिनां कपिलश्चास्मि सांशिनां जानकीपतिः ।
जम्बुद्वीपोऽस्मि द्वीपानां पुरीणां कोशलास्म्यहम् ॥ २९॥

नरो नारायणश्चास्मि पुण्यसेतुस्तपस्विनाम् ।
अयं मे बहिरङ्गात्मा विभूतीनां प्रविस्तरः ॥ ३०॥

आब्रह्मभुवनव्याप्तकार्यो वाङ्मनसाकृतिः ।
ज्ञानवैराग्यधर्मैश्च तद्विरुद्धं च मद्वपुः ॥ ३१॥

न यत्र वाङ् नैव मनः प्रवृत्ति
र्न यत्र साक्षी न च साक्षिभास्यहम् ।
नित्यश्चिदानन्दमयश्च लोकः
स मे सर्गः शाश्वतश्चान्तरङ्गः ॥ ३२॥

यत्रास्ति साकेतपुरी सुधन्या
पुण्या नदी सरयूरुत्तरङ्गा ।
श्रीरत्नाद्रिर्गोपराजस्य गोष्ठं

प्रमोदकान्तारभुवः सुपेशलाः ॥ ३३॥

यत्राप्यशोकलतिकावनकुञ्जवीथी
रम्या कुटी रमे यत्र रामः किशोरः ।
सोऽहं प्रिया दशरथस्य सुतः सुपूर्ण
स्वानन्दसिन्धुरसकृद्भवतीश्च नन्दन् ॥ ३४॥

सोऽहं सर्वगतश्चास्मि पुरुषश्चाक्षरः परः ।
कदाचिन्नैव लीला मे प्राकृतत्वाय कल्पते ॥ ३५॥

न नाशाय न दृष्ट्यै च न विकृत्यै चिदाकृतीः ।
एष मे शाश्वतो धर्मो रमणं शक्तिभिः सह ॥ ३६॥

स्वानन्दरसरूपाभिः पूर्णाभिः पूर्णशक्तिभिः ।
एषा मे सहजा लक्ष्मीः सर्वलीलाधिदेवता ॥ ३७॥

मां भूषयति सङ्गच्छत्युन्मार्जयति राति च ।
तथैव निर्मितो लोकः स्वशक्त्या मत्स्वरूपया ॥ ३८॥

तयाहं नित्यसंयुक्तो रमामि कुशलैर्गुणैः ।
तदंशाः सकला यूयं नित्यं सन्निहिता मयि ॥ ३९॥

न कदाचिद्वियोगार्हाः स्वरूपं पश्यत प्रियाः ।
यूयं चिदानन्दमयाः सनातनाः
स शक्तिभिर्निर्जितभूर्भुवः स्वः ।
पश्यन्तु दिव्येन दृशोदयेन
न लब्धध्वं क्लेशलेशं कदापि ॥ ४०॥

मां सेवयन् यो भवतीरुपासते
मद्भक्तिरूपाः सहजाभावरूपाः ।
तेनापि विश्लेषमहं न कुर्वे
कथं स तावद्भवतीनां करिष्ये ॥ ४१॥

दास्यामि वो दिव्यदृष्टिं प्रियाणां
यया युक्ता द्रक्षथ स्वं स्वरूपम् ।
सच्चिद्रूपं सच्चिदानन्दरूपे
मयि ब्रह्मण्यादिदेवे तु प्रतिष्ठम् ॥ ४२॥

इत्युक्त्वा श्रीपतिस्ताभ्यो दिव्यं चक्षुरदात् प्रभुः ।

ततस्ता ददृशुः कृत्स्नं रूपं स्वं विश्वतो हरिः ॥ ४३॥

यत्रास्ति धाम विपुलं मणिजुष्टहेम
प्राकारगोपुरगृहापणसौधगन्धम् ।
आरामपुष्पितलतातरुसौरभाढ्यं
गुञ्जद्द्विरेफमदरावपिकीसमूहम् ॥ ४४॥

यत्रावसन्ति पुरुषाः शतपत्रनेत्राः
श्यामावदातवपुषः सुपिशङ्गवस्त्राः ।
सर्वे चतुर्भुजविराजितशङ्खचक्र
कौमोदकीकमलशार्ङ्गधराः सवेषाः ॥ ४५॥

माया न यत्र गुणकर्मकलाविलासा
यद्वासिनो हरितनोर्नितरामभिन्नाः ।
श्रीमद्रमारमणजुष्टतुलस्यमोघ
सौरभ्यसङ्ग्रहसमुद्भवभूरिमत्ताः ॥ ४६॥

यत्राङ्गणं विविधरत्नविनिर्मितं यन्
मन्दारमूलमणिभृत् क्रमिकालवालम् ।
दिव्याङ्गनागतिविमोहित राजहंस
पेपीयमानपरिपूर्णसुधावसेकम् ॥ ४७॥

चाम्पेयकुन्दवकुलोत्पलनागताल
हिन्तालकेसरकदम्बतमालजुष्टैः ।
यत्राद्भुतैरुपवनैः कमलेक्षणानां
चेतो न याति विकृतिं भगवत्पराणाम् ॥ ४८॥

यस्मिन् रमारमणसौधमहार्हतुङ्ग
द्वारोभयस्थलनिषण्णसुवेत्रहस्तौ ।
दिव्यौ जयश्च विजयश्च सुरेश्वरादीन्
काले प्रवेशयति (तः ?)दूरनमत्किरीटान् ॥ ४९॥

यस्मिन् विभाति विपुलाश्च विमानकोट्यो
वैदूर्यरत्नकनकोत्तमनिर्मिताङ्गाः ।
तत्र स्थिता हरिमयाः पुरुषाः स्फुरन्ति
रामैकलीनमनसोऽद्भुतकेलिमन्त्राः ॥ ५०॥

यत्र प्रयान्ति विधिभिर्विपुलैर्यजन्तो
ये वा विचित्रविषयोद्भवसौख्यमत्ताः ।
यत्कोटिशास्त्रवचनैर्विनिरूपितं किं
त्वद्यापि वाङ्मनसगोचरतां न यातम् ॥ ५१॥

तत्रास्थिताः स्वरूपं मे प्रत्येकं ददृशुः स्वयम् ।
श्रीराम (रमा?)रमणस्यान्तं नारायणवराङ्ककम् ॥ ५२॥

नारायणः सत्त्वनिधिः सताम्पतिः
सहस्रनामा श्रुतिवागगोचरः ।
त्रयीमयः शेषमये शयानो
भुजङ्गतल्पे चिद्घनो ब्रह्मपूर्णः ॥ ५३॥

तस्याङ्कसंस्थं ददृशुः स्वरूपं
स चापि रामः सहजास्ताः स्वयं च ।
निःशोकनिर्व्याकुलपूर्णरूपः
सच्चित्सुखाम्भोनिधिसद्ममग्नाः ॥ ५४॥

एवं ताश्चिन्मये लोके रामेण श्रीचिदात्मना ।
साकं भोगांश्च भुञ्जानाः सहजारूपमभ्ययुः ॥ ५५॥

स्वप्नवत्तदवस्थातः समुत्थाय विचित्रिताः ।
ददृशुः स्वपुरे रामं स्वात्मानं तत्पुरोगतम् ॥ ५६॥

तामवस्थां संस्मरन्त्यः श्रीराममहिषीपदम् ।
सद्यश्च मिलिताः सर्वा इदमूचुः सुविस्मिताः ॥ ५७॥

अहो अयं कान्त किमेतदन्तरा
चक्ष्महि ब्रह्म सुखातिगं यत् ।
सुखं परं वीतविश्वप्रवाहं
रजस्तमःसत्त्वगुणातिगं च ॥ ५८॥

अहो लोकस्य माधुर्यं अहो विपुलतापि च ।
अहो प्रासादसौधादिरचनाश्रयभूः परा ॥ ५९॥

अहो ईश तवामुष्य प्रभावः श्यामसुन्दर ।
अहो वयं धन्यतमा महिष्यस्त्वन्महाङ्कगाः ॥ ६०॥

सर्वाश्च सहजारूपाः सच्चिदानन्दविग्रहाः ।

न कुतश्चित् क्वापि चोनाः साम्राज्यपदवीजुषः ॥ ६१॥

तदेव दर्शयास्माकं स्वं धाम प्रकृतेः परम् ।
न यत्र तव विश्लेषो क्षणमप्यस्ति राघव ॥ ६२॥

श्रीराम उवाच ।
स एवैष महालोकश्चिल्लोकोऽयं प्रपश्यथ ।
यत्र प्रमोदवनभूश्चेतो मोदयते भृशम् ॥ ६३॥

ततोऽस्य नैव भेदोऽस्ति गोपवध्वो मनागपि ।
पुनः पश्यत सद्दृष्ट्या लोकदृष्टिं व्यपोह्य च ॥ ६४॥

मत्स्वरूपमिदं सर्वं कोटिब्रह्माण्डमूर्धगम् ।
ममांशैश्च कलाभिश्च बहुरूपेण सन्ततम् ॥ ६५॥

तत्र तत्र भवत्योऽपि महिषीपदमागताः ।
यत्र यत्रास्मि श्रीरामो मम धाम चिदात्मकम् ॥ ६६॥

सर्वाः सम्मिलिता यूयं प्रमोदविपिने मया ।
सर्वेऽप्यंशा मम पुनरिहैव मयि सङ्गताः ॥ ६७॥

इत्येवं भावयित्वा स्वं रूपं सदसतः परम् ।
मया नित्यं सुसम्बद्धं नैव शोचितुमर्हथ ॥ ६८॥

वैकुण्ठे चिन्मये लोके श्वेतद्वीपे मनोहरे ।
सूर्यमण्डलमध्ये च भ्रुवोरन्तश्च योगिनाम् ॥ ६९॥

व्यापिवैकुण्ठमध्ये च यूयं सर्वत्र सङ्गताः ।
भवतीभिर्विना क्वापि नाहं तिष्ठामि निर्वृताः ॥ ७०॥

अंशरूपा कलारूपा युष्माकं सकलाः श्रियः ।
सर्वासामंशिनी श्रीणां सहजा सहजाकृतिः ॥ ७१॥

एवं विज्ञाय चात्मानं स्वरूपं च व्रजाङ्गनाः ।
रमध्वं मयका साकं परमानन्दनिर्वृताः ॥ ७२॥

अवतारार्थमेतं नु करिष्यामि धृतव्रताः ।
न तत्र शोचितुं योग्या भवत्यः प्रकृतेः परः ॥ ७३॥

एतद्वो दर्शितं रूपं मोहव्यपगमाय च ।
विश्लेषार्त्तिभवायासव्यवच्छेदाय च प्रियाः ॥ ७४॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामयात्रायां रामगीतामहोपाख्याने एकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९॥

७४/२२२०

०५०. रामयात्रायां रामगीतामहोपाख्यानं नाम पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ।

श्रीभगवानुवाच ।
पुनश्च वो दिव्यदृशं ददामि व्रजयोषितः ।
तेन द्रक्ष्यथ मद्रूपमिहैव प्रकृतेः परम् ॥ १॥

इत्युक्त्वा दर्शयामास स्वं रूपं रामचन्द्रमाः ।
कोटिब्रह्माण्डसंस्थानामाश्रमं दिव्यविग्रहम् ॥ २॥

सहस्रमूर्द्धाननकर्णचक्षु
र्नासौष्ठगण्डादिकपाणिपादम् ।
सहस्ररोचिः प्रकरप्रकाश
प्रत्यस्तदिग्भूमिनभस्तमिश्रम् ॥ ३॥

सहस्रदिव्याभरणप्रकाशं
सहस्रदिव्यायुधतेजसां निधिम् ।
सहस्रबाहूदरनाभिवक्षः
सहस्रदिव्यं मणिकुण्डलश्रियम् ॥ ४॥

यत्राश्विनौ वसवश्चैव साध्या
विश्वेदेवाः सूर्यगणाश्चैव रुद्राः ।
एकोनपञ्चाशदपि प्रभञ्जना
श्चतुर्द्दशेन्द्रा लोकपालाश्च सर्वे ॥ ५॥

गन्धर्वविद्याधरसिद्धकिन्नरा
नागा नगाश्चैव नदाश्च नद्यः ।
समुद्र आपः प्रदिशो दिशो भू
र्द्वीपाः पुरग्रामवनाद्रिसङ्घाः ॥ ६॥

एकैकस्मिन् रोम्णि रामस्य कोटि
ब्रह्माण्डसंस्थां ददृशुर्गोपवध्वः ।

जम्बूद्वीपं तत्र साकेतसंस्थां
प्रमोदकान्तारमथात्र रामम् ॥ ७॥

तत्सन्निधौ स्वस्वरूपं च गोप्यो
नित्योल्लसद्रामविलासपुष्टम् ।
दृष्ट्वा विचित्राश्च विचेतसस्ताः
सन्तुष्टुवुः प्राञ्जलयो गृणन्त्यः ॥ ८॥

गोप्य ऊचुः ।
सत्यं त्वमूचेऽहमनादिरव्ययः
प्रकाशमानः पुरुषः पुराणः ।
त्वद्दर्शनात् साधु सम्यक् प्रतीतं
परावराणां परमस्त्वं महेशः ॥ ९॥

त्वामेव गायन्ति समस्त वेदा
स्त्वामेव पश्यन्ति सुयोगदृष्ट्या ।
त्वामेव भावन्त इमे प्रपन्नाः
कालत्रासात् पाहि पाहीति राम ॥ १०॥

त्वमादिसृष्टौ भगवान् विरञ्चि
र्भूत्वा त्रयीमध्यगीष्टाः स्वभासा ।
त्वमेव विश्वस्य निधानमुत्तमं
त्वमेव वीजं स्थिरजङ्गमानाम् ॥ ११॥

अमी लोका लोकपालाश्च सर्वे
त्वय्येव सूत्रे मणिवत्सम्प्रयुक्ता ।
त्वं कालशक्त्या निजया विश्वमेतत्
सृजस्यवस्यत्सि च भूरिवीर्य ॥ १२॥

न च त्वदीयं महिमानमेते
जानन्ति लोकास्त्वयि नित्यप्रतिष्ठाः ।
अहो अनन्तस्य तवेदृशं परं
मरुत्त्वमुज्जासितवाङ्मनः पदम् ॥ १३॥

न ते वीर्यं वेत्तुममी समर्थाः
सब्रह्मलोकाश्च सलोकपाला ।
स्वानुग्रहेणैव वेद्योऽसि किञ्चि

न्नमोस्तु ते ब्रह्मणेऽस्मै परस्मै ॥ १४॥

दृष्ट्वा तवेदं वपुरुग्रवीर्यं
स्वलङ्कृतं भूरि विष्वप्रकाशम् ।
कोटीन्दुसूर्यानलबिम्बनेत्रं
वित्रस्तचित्ताः स्म वयं स्त्रियः प्रभो ॥ १५॥

ग्राम्यस्वभावाः क्व वयं व्रजस्था
क्व ते रूपं दुर्वितर्क्यं सुराणाम् ।
ज्वालासहस्त्रप्रकरैर्दुर्निरीक्ष्यं
तदेवास्मान् दर्शय स्वस्वरूपम् ॥ १६॥

अस्मिन् स्वरूपे तव रामचन्द्र
स्वात्मानमप्येवमुदीक्षयामः ।
त्वां चैव साकेतपुरीसमीप
प्रमोदकान्तारनिकुञ्जसंस्थम् ॥ १७॥

तथापि नो हृदयं वेपतेऽद्य
दृष्ट्वेदमुग्रं तव नामरूपम् ।
कालोऽसि वा कालकालोऽसि वा त्वं
रुद्रोऽसि वा कोऽपि कालाग्निरुद्रः ॥ १८॥

इदं रूपं द्रष्टुमर्हा वयं नः
स्वतेजसा व्याप्तदिगम्बरावनि ।
तदेव नो दर्शय रूपमाधिहन्
कन्दर्पकोटिद्युतिहारि हृद्यम् ॥ १९॥

नमोस्तु तुभ्यं पुरुषाय शाश्वते
पूर्णात्मने कारुणिकाय वेधसे ।
स्वरूपशक्त्या सकलं च बिभ्रते
परावराणां परमाय राघव ॥ २०॥

प्रमोदवनमध्यस्थकुञ्जान्तरविलासिने ।
नित्यलीलाभ्युपेताय रामचन्द्राय ते नमः ॥ २१॥

साकेतनगरोपान्ते अशोकवनवासिने ।
सहजाशक्तियुक्ताय रघुवर्याय ते नमः ॥ २२॥

नमो मुक्ताविभूषाय नमोरत्नावतंसिने ।
नटाय दिव्यवेशाय राघवाय च ते नमः ॥ २३॥

कञ्जकिञ्जल्कवस्त्राय नीलसुन्दरकान्तये ।
अरविन्दनिभेक्षाय नमो नृपतिसूनवे ॥ २४॥

यद्दृष्टमेतद्भवतः स्वरूपं
सहस्रमार्तण्डकरालरोचिः ।
आद्यस्तदेवाद्य वरेण्य नाथ
स्वविग्रहं दर्शय दोर्द्वयेन ॥ २५॥

नारायणस्तवैवांशः सहजांशस्तथा रमा ।
स त्वं राम वरः साक्षाद्वयं चापि रमात्मिकाः ॥ २६॥

तथाप्यनेनैव सुखग्रहेण
सदात्वमस्मान् रमयाधिहन्तः ।
किं वा वियोगानलबिभ्यतीर्नः
प्रवेशय स्वांशसमूह एव ॥ २७॥

यत्र प्रमोदवनमञ्जलमाधुरीयं
यत्रोत्तरङ्गसरयूपुलिनद्वयश्रीः ।
यत्राप्यशोकवनमद्भुतवल्लिजुष्टं
देशः स एव हृदि नः सततं चकास्तु ॥ २८॥

श्रीरामचन्द्र वरदेश्वर नित्यलील
श्रीमन् प्रभो कलय नः करुणार्द्रदृष्ट्या ।
येन त्वदङ्घ्रिसरसीरुहसौरभान्त
भृङ्गीवदुन्मदहृदः सततं वसामः ॥ २९॥

इत्याभाष्याखिला गोप्यः प्रेमविह्वलिताशयाः ।
निपेतुश्चरणाम्भोजे स्वात्मार्पणधिया प्रभोः ॥ ३०॥

श्रीराम उवाच ।
अहो धन्यतमा यूयमहं याभिर्वशीकृतः ।
मल्लीलामाधुरीं नित्यं पश्यन्त्यः सुखमासताम् ॥ ३१॥

युष्माकं मोहनाशाय स्वरूपं दर्शितं मया ।
माभूद्वःक्लेशनाशोऽपि सङ्गतानां मयि प्रियाः ॥ ३२॥

मदीया कालशक्तिश्च नैव स्पृक्ष्यति वः प्रियाः ।
कालमायातिगे लोके सुखमेधध्वमङ्गनाः ॥ ३३॥

नित्यः सङ्गो भवतीभिर्ममायं
चन्द्रस्येवानिशं चन्द्रिकाभिः ।
इत्थं ज्ञात्वा नानुतप्यध्वमन्त
र्दृष्ट्वाप्यन्यं मेऽवतारस्य कार्यम् ॥ ३४॥

अत्र नित्यस्थितश्चाहं स्वांशेन नृपतेर्गृहे ।
अवतीर्य करिष्यामि धर्मरक्षां सनातनीम् ॥ ३५॥

दैत्यांश्चैव हनिष्यामि रावणादीन् सुरद्रुहः ।
जानकीमुद्वहिष्यामि सहजांशत्वधारिणीम् ॥ ३६॥

भक्तान् समुद्धरिष्यामि पशुपक्ष्यन्त्य जानपि ।
धर्मं संस्थापयिष्यामि तोषयिष्यामि निर्जरान् ॥ ३७॥

रघुवंशं करिष्यामि यशोभिः सुरभिर्मुहुः ।
साधूंश्च मानयिष्यामि मान्यान् देवद्विजादिकान् ॥ ३८॥

करिष्यामि महायज्ञानश्वमेधादिकानहम् ।
लीलाः सन्तानयिष्यामि क्रियाशक्त्या स्वकीयया ॥ ३९॥

कृत्वावतारकार्याणि बहूनि विपुलानि च ।
प्रमोदवनमेष्यामि भवतीसौख्यहेतवे ॥ ४०॥

तावद्यूयं मया साकं प्रमोदवनवीथिषु ।
अंशुरूपं समासाद्य मदभेदेन रंस्यथ ॥ ४१॥

अत्रस्तोऽप्यहमीशानशापपालनकाम्यया ।
अन्तर्हितो भविष्यामि मदंशून् यूयमेष्यथ ॥ ४२॥

यदा सुमहती पीडा देहे वाधिष्यते च वः ।
तदा यूयं वियोगेन मत्तादात्म्यमवाप्स्यथ ॥ ४३॥

इत्येतत् कथितं गोप्यो रहस्यं मम यत् स्थितम् ।
भूयः किमिच्छथ श्रोतुं तद्वो गोप्यतमं ब्रुवे ॥ ४४॥

इति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्मभुशुण्डसंवादे रामयात्रायां रामगीतामहोपाख्यानं नाम पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५०॥

४४/२२६४

Encoded and proofread by Vishal Pandey

Bhushundi Ramayanam Purvakhanda 041-050

pdf was typeset on September 30, 2024

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*